

BEVEZETÉS

1981 tavaszán a spanyolországi *Sevilla* tartományban fekvő *Molino del Postero* hegyen 6 db nagyjából 60 x 90 cm-es bronztáblát találtak, az eredeti 10-ből – amelyek *Irni municipium* törvényét hordozták – a III., V., és VII – X. táblákat. A törvénycikkek eredetileg számozatlanok voltak, de a már 1851 óta ismert – de jóval rövidebb terjedelmű – *lex Salpensanával* és *lex Malacitanával* való átfedések miatt egyrészt számozhatóak (kivéve az V. táblát, amely nem érintkezik a törvény többi részével, így az V. táblán lévő *caputok*at A – L. betűkkel jelölöm, GONZÁLEZ kiadásának megfelelően), másrészt az elveszett VI. tábla nagy része kiegészíthető.¹ A *lex Salpensana*, a *lex Malacitana* és egyéb, kisebb Flavius-kori *hispaniai* törvénytöredékek szövegével való nagyfokú egyezések miatt (az íráshibáktól eltekintve csak a *municipiumok* nevei és bizonyos számadatok különböznek) egyértelmű, hogy egy kiterjedt törvénykezési folyamatról van szó. Ez a folyamat Vespasianus uralkodása idején vette kezdetét, aki *censors*ága alatt, Kr. u. 73/74-ben megadta a latin jogot (*ius Latii*) *Hispaniának* (Plinius, *Nat.hist.* 3.3.30).² Bár vitatott, hogy ez a jogadományozás pontosan mit takart, annyi bizonyos, hogy ennek következtében a *hispaniai municipiumok magistratusai* hivatali évük letelte után római polgárjogot nyertek. Igen valószínű az is, hogy Vespasianus fiai, Titus, majd Domitianus is megerősítették ezt a rendelkezést,³ Domitianus azonban nem elégedett meg ezzel, hanem gondoskodott róla, hogy az általános rendelkezést az egyes városoknak biztosított törvénnyel váltsák fel, így egységesítve a *hispaniai municipiumok* közigazgatását. Megalkottak⁴ tehát egy „biankó-törvényt” (a szakirodalom általában *lex Flavia municipalis*nak nevezi), azaz egy olyan törvényszöveget, amely az egyes municipális törvények alapjául szolgált, ebben a szövegben csak a *municipiumok* nevét és bizonyos számadatokat (pl. a városi tanács létszáma, a helyi igazgatás szolgálat nagysága stb.) kellett módosítani, ennek köszönhető a Flavius-kori *hispaniai municipiumok* törvé-

¹ I. a melléklet és GONZÁLEZ, 1986. 147–148.

² WIEGELS, 1987.

³ vö. Suet. *Titus* 8.; Cass. Dio – Xiph. 66.19.3 és Cass. Dio 67.2.1

⁴ A törvény megalkotása során korábbi törvényekből származó részeket is felhasználtak, vö. FREDERIKSEN, 1965. ill. a 91. *caput*ban szereplő utalást a „nemrég” hozott *lex Iulia iudiciorum privatorum*-ra, másrészt viszont a *lex Flavia municipalis* 25. *caputja* bukkan fel egy Severus-kori töredéken, l. GONZÁLEZ, 1986. 242.

nyeinek nagyfokú azonossága.⁵ Az alaptörvény szövege Kr. u. 82–83-ra datálható (többek között Domitianus Germanicus győzelmi jelzőjének hiánya alapján),⁶ ezt követően azonban évek, sőt évtizedek telhettek el, amíg egy-egy *municipium* megkapta a saját törvényét (több száz *municipium*ról van szó!), pl. *Irni municipium* törvényét Kr. u. 91. október 11-e után vésték bronzba.⁷

A törvény a *municipium* belső életét szabályozta, az egyes törvénycikkek tematikus csoportosításban szerepelnek a bronztáblákon: a 18–29. *caputok* a *magistratusok* jogairól és kötelességeiről, valamint a velük kapcsolatos rendelkezésekről szólnak (pl. *per honorem* polgárjogelnyerés); a 30–K. *caputok* a városi tanácsot (*ordo decurionum*) és működését tárgyalják; az L–60. *caputok* a választások szabályozásáról szólnak; a 63–71. a *municipium* pénzügyeit szabályozza; a 72–83. *caputokban* általános rendelkezések találhatóak a *municipium* igazgatásáról; végül a 84–93. *caputok*, amelyek a legtöbb újdonságot nyújtják, a municipális jogszolgáltatást írják le. A törvény a záró rendelkezésekkel és „függelékekkel” zárul (az elveszett részekről l. a szövegnel). Egy viszonylag rövid terjedelmű törvény azonban nem fedheti le a (jogi) élet egészét, így többször találhatunk utalásokat külső jogforrásokra is, pl. a római joggyakorlatra (akár úgy, hogy Róma városára,⁸ akár úgy, hogy római polgárok közötti hasonló ügyekre utal⁹), vagy a helytartó (*Baeticában proconsul*) rendelkezéseire.¹⁰

Bár a törvény töredékes, mégis – a rekonstrukciókkal együtt – a *lex Flavia municipalis* 70%-át tartalmazza, így nagyban hozzájárul ahhoz, hogy jobban megismerjük a Flavius-kori *municipiumok* igazgatását, belső életét, és így bepillantást nyerjünk a Flavius-kor emberének hétköznapijaiba. Sőt – kellő körültekintéssel – nem csak a Kr. u. 1. sz.-i *hispaniai* viszonyokra, hanem ettől térben és időben is távol eső városok életére vonatkozóan is vonhatók le következtetések, különösen mivel bizonyos konzervativizmus jellemzi a törvények szövegét, utaltunk már a 25. *caput* Severus-kori megjelenésére, de LEBEK rámutat pl. arra, hogy a *lex Imitana* 86. *caputja* és a Kr. e. 123/122. évre datálható *lex Acilia repetundarum* szerkezete és szóhasználata is nagyfokú egyezést mutat,¹¹ továbbá jelentős párhuzamokat találunk más – nem a *lex Flavia municipalis*hoz tartozó – törvénytöredékekkel is (pl. *tabula Heracleensis*, *lex*

⁵ vö. pl. LEBEK, 1994. 255. skk.

⁶ l. pl. GALSTERER, 1971. 38.

⁷ l. az ún. Domitianus-levelet és annak keltezését mint *terminus post quem*-et.

⁸ K, 64., 71., 89. és 91. *caputok*

⁹ 22., 29., 91., 97., de különösen a 93. *caput*

¹⁰ 70. és 86. *caput*

¹¹ LEBEK, 1993. 172–178.

Ursonensis). Így ez a lelet – amit MOURGUES az évszázad egyik legnagyobb epigráfiai felfedezésének nevez – messze túlmutat saját tér- és időbeli keretein.

A törvény fordítása során, mivel jogi szövegről van szó, arra törekedtem, hogy minél szöveghűbb fordítását adjam az egyes fejezeteknek, és hogy az azonos latin kifejezéseket, mindig ugyanazokkal a magyar kifejezésekkel fordítsam. Kerek zárójelben szerepelnek azok a magyar kifejezések, amelyek megfelelői a latin szövegben nem szerepelnek, de segítik a megértést, továbbá azok a latin kifejezések, amelyeket az érthetőség kedvéért lefordítottam ugyan, de hasznosnak láttam, hogy a latin megfelelőjüket is közöljem (ezek a szavak első vagy fontosabb előfordulási helyén szerepelnek). Az epigráfiai és filológiai problémákra csak ott tértem ki, ahol ezek jelentős változást, különféle értelmezési lehetőségeket eredményeznek. A lábjegyzetekben közölt magyarázatokkal elsősorban az volt a célom, hogy jogi előképzettséggel nem rendelkező olvasók számára is érthetővé tegyem a szöveget, így – ahol lehetett – könnyen elérhető magyar nyelvű munkákra hivatkoztam, valamint elsősorban a szöveg kommentáros kiadásait vettem alapul, és nem bocsátkoztam az egyes jelenségek részletes elemzésébe. További tájékozódásul – LIEBENAM, BERGER, GALSTERER, CRAWFORD stb. bibliográfiában is idézett munkáin kívül – haszonnal forgathatók a következő általános jellegű munkák: MOMMSEN, TH.: *Römisches Staatsrecht I-III.*, Leipzig 1887–1888.; PAULY, A. et alii: *Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft.* Stuttgart, 1894–1980.; CANKIK, H. et alii: *Der neue Pauly. Enzyklopädie der Antike. Das klassische Altertum und seine Rezeptionsgeschichte,* Stuttgart, 1996–2003. (az egyes szócikkeknel további irodalommal), valamint a *lex Irnitana*ról megjelent számos tanulmány és monográfia (a kutatás fő irányvonalairól, rövid bibliográfiával l. LAMBERTI, F.: *La 'maggiore età' della „lex Irnitana” un bilancio di diciotto anni di studi. Minima epigraphica et papyrologica,* 3 (2000), 237–256.).

Felhasznált irodalom

- BERGER, A. 1991 (1953): *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Philadelphia.
- BORDEAUX Á. (1897): *A római municipiumok politikai szerkezete, különös tekintettel Salpensa, Malaca és Julia Genetiva városi jogára*. Brassó.
- BORHY L. (szerk.) (1998): *Római történelem. Szöveggyűjtemény*. Budapest.
- BRÓSZ R. (1964): *Nem teljes jogú polgárok a római jogforrásokban. (A római polgárság rétegződése)*. Budapest.
- BURTON, G. P. (1996): The *Lex Irnitana*, Ch. 84, the Promise of Vadimonium and the Jurisdiction of Proconsuls. *Classical Quarterly*, 46, 217–221.
- CRAWFORD, M. H. (ed.) (1996): *Roman Statutes I-II*. London.
- CURCHIN, C. L. (1990): *The Local Magistrates of Roman Spain*. Toronto.
- DIÓSDI GY. (1959): A servus publicus. *Antik Tanulmányok*, 6, 1–17.
- DIÓSDI GY. (szerk.) (1973): *A római jog világa*. Budapest.
- D'ORS, A. (1984): La ley Flavia municipal. *Anuario de Historia del Derecho Español*, 54, 535–573.
- D'ORS, A. (1993): Una aproximación al capitulo „de iure et potestate duumvirorum” de la ley municipal. *IURA*, 44, 149–164.
- D'ORS, A. – D'ORS, J. (1988): *Lex Irnitana (Texto bilingüe)*. Santiago de Compostela.
- FERNÁNDEZ GÓMEZ, F. – DEL AMO Y DE LA HERA, M. (1990): *La lex Irnitana y su contexto arqueológico*. Sevilla.
- FITZ J. (1998): Latin epigráfia. In: HAVAS L. – TEGYEY I. (szerk.): *Bevezetés az ókortudományba I*. Debrecen, 147–187.
- FÖLDI A. – HAMZA G. (1999): *A római jog története és intézményei*. Budapest.
- FREDERIKSEN, M. W. (1965): The Republican Municipal Laws: Errors and Drafts. *Journal of Roman Studies*, 55, 183–198.
- FREIS, H. (1984): *Historische Inschriften zur römischen Kaiserzeit von Augustus bis Konstantin*. Darmstadt.
- GALSTERER, H. (1971): *Untersuchungen zum Römischen Städtewesen auf der Iberischen Halbinsel*. Berlin.
- GALSTERER, H. (1988): Municipium Flavium Irnitana: A Latin Town in Spain. *Journal of Roman Studies*, 78, 78–90.
- GONZÁLEZ, J. (1986): The lex Irnitana: A New Copy of the Flavian Municipal Law. *Journal of Roman Studies*, 76, 147–243.
- HAIN I. (1982): *Hítvilág és történelem*. Budapest.
- LAMBERTI, F. (1993): „*Tabulae Irnitanae*” municipalitá e „*ius Romanorum*”. Napoli.
- LEBEK, W. D. (1992): Textkritisches zur Lex Irnitana. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 93, 297–304.
- LEBEK, W. D. (1993): La *Lex Latii* di Domiziano (Lex Irnitana): le strutture giuridiche dei capitoli 84 e 86. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 97, 159–178.
- LEBEK, W. D. (1994): Domitians *Lex Latii* und die Duumviri, Aedilen und Quaestoren in Tab. Im. Paragraph 18–20. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 103, 253–292.

- LEBEK, W. D. (1995): Die municipalen Curien oder Domitian als Republikaner: Lex Lati (Tab. Irn.) Paragraph 50(?) und 51. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 107, 135–194.
- LIEBENAM, W. (1967): *Städteverwaltung im römischen Kaiserreiche*. Amsterdam.
- MACKIE, N. (1983): *Local Administration in Roman Spain A.D. 14 – 212*. Oxford.
- MOMMSEN, TH. (1887): *Römisches Staatsrecht II*. Leipzig.
- MOMMSEN, TH. (1905): Die Stadtrechte der latinischen Gemeinden Salpensa und Malaca in der Provinz Baetica. In: MOMMSEN, TH.: *Gesammelte Schriften. I. Abteilung: Juristische Schriften I. Band*. Berlin, 263–382.
- MOURGUES, J.-L. (1987): The So-called Letter of Domitian at the End of the Lex Imitana. *Journal of Roman Studies* 77, 78–87.
- NÉMETH GY. (2006): Választások a köztársaságkori Rómában. In: *Hogyan nyerjük meg a választásokat? Quintus Tullius Cicero: A hivatalra pályázók kézikönyve*. (ford. NÓTÁRI T., szerk. NÉMETH GY.) Szeged, 133–155.
- NICOLS, J. (1988): On the Standard Size of the Ordo Decurionum. *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte*, 105, 712–719.
- RODGER, A. (1996): Postponed Business at Irni. *Journal of Roman Studies*, 86, 59–73.
- SPITZL, TH. (1984): *Lex municipii Malacitani*. München.
- TÓTH I. – SZABÓ Á. (1999): *Bevezetés a római feliratok világába*. Pécs.
- ÜRÖGDI GY. (1968): A publicanusok. *Antik Tanulmányok*, 15, 101–109.
- WEISS, E. (1925): „lex”. *Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, 12.2, Stuttgart, 2315–2319.
- WEIß, A. (2001): *Limocincti* in Irni. Zur Ergänzung des Duumvirnparagraphen 18 der *lex Imitana*. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, 135, 284–286.
- WIEGELS, R. (1987): Das Datum der Verleihung des *ius Latii* an die Hispanier: zur Personal- und Municipalpolitik in den ersten Regierungsjahren Vespasians. *Hermes*, 106, 197–213.
- WOLF, J. G. (é. n.): *Iudex iuratus*. <http://www.jura.uni-freiburg.de/institute/rgesch/ iudexiuratus.pdf> A letöltés dátuma: 2005. 01. 06. 00:08